

TJOCKA SLÄKTEN

Medlemsblad för Lappmarkens släkt- och bygdeforskare
Nummer 3 - År 2013

Redaktörens rader

I skrivande stund öser regnet ner utanför mitt fönster och jag måste erkänna att det känns riktigt trivsamt att befinna sig inomhus, omgiven av små projekt som handlar om det förflutna. I dag tänkte jag ägna en del tid åt tidningsredaktören Sven Hanssons bilder, men först och främst ska jag börja med att ta tag i detta nummer av Tjocka släkten. Det är inte så lång tid kvar till dess att tidningen ska dimpa ner i era brevlådor.

Tyvärr verkar det som ni medlemmar drabbats av idétorka vad gäller historieskrivandet, inte ett enda bidrag har anlänt till föreningen sedan sist, så ni får leva med att än en gång mest läsa om sådant jag letat fram ur gömmorna i museet och min egen dokumentation. Förhoppningsvis kommer inspirationen krypande till er när höstmörkret nu lägger sig över era blomrabatter och uppgrävda potatisland. Har ni inte lust att skriva artiklar, så går det även bra att skicka in bilder från släkträffar, byafester och andra trevliga sammankomster. Kom bara ihåg att uppge var bilden är tagen, i vilket sammanhang och av vem. Varmt välkomna att skicka in era bidrag till: laila.eliasson@vilhelmina.se

Rättelse

I Tjocka släkten nr.1-2013 står det i artikeln "Fasligt har jag lefwat" att den dödsdömde Jon Larsson skrivit ett brev till sin svåger Johan Larsson, men denne Johan var inte hans svåger utan hans egen bror. Antagligen den man som kallas Johannes i O P Petterssons *Gamla byar i Vilhelmina*.

Föreningsnytt

Släktforskardagarna i Köping

Den 23-25 augusti åkte Lappmarkens Släkt- och Bygdeforskare och Bernhard Nordh-sällskapet ner till Köping för att delta i släktforskardagarna, vilka arrangerades av Västra Mälardalens släktforskare i samarbete med Sveriges släktforskarförbund. Mer om detta kan du läsa på sidan 12.

Vi som åkte till Köping var Carina Strömberg, Ann Sofie Elveljung-Johansson, Mårten Larsson, Elsa Jakobsson, Lillemor Larsson, Roland Johansson, Eva-Marie Petersson, Evonne Sandqvist, Ingalena Marthin samt Åsa Sundström-Lidgren. Foto: Krister Jansson.

Uptakt för höstens aktiviteter hölls tillsammans med Bernhard Nordh-sällskapet lördagen den 7 september med surströmming i Brännåker.

Ett annat arrangemang som föreningen deltagit i under hösten är Kulturarvsdagen, vilken i år anordnades söndagen den 8 september i samarbete med Vilhelmina museum. Kulturarvsdagen är ett rikstäckande och årligt återkommande arrangemang med Riksantikvarieämbetet som initiativtagare. Årets tema var *Mötesplatser* och Lsbf och Vilhelmina museum erbjöd därför

kulturhistorisk intresserade att komma till Vilhelmina tingshus för att släktforska och hjälpa till med identifiering av personer och platser i den bortgångne VK-redaktören Sven Hanssons fantastiska bildsamling.

Blankstrykerskan Frida Edström

Av Carina Strömberg och Laila Eliasson

I förra numret publicerade vi en bild på åkare Edström och skrev även några korta rader om hans fru Frida Edström. Här i gamla tingshuset i Vilhelmina hänger ett fint porträtt av henne. Vänder man på porträttet sitter en fastklistrad lapp där det framgår att det skänkts av Britt Bäckström Johansson som bodde i Skog. På lappen har Britt även skrivit följande:

Porträtt av Frida Edström, som hänger i Vilhelmina tingshus.

”Åkare Edströms hustru Frida Edström, föddes den 4 september år 1879 i Dorotea Västerbottens län. Hennes yrke som blankstrykerska hade hon lärt sig på andra sidan Atlanten i Amerika där hon även arbetade ett tag. Som tiderna var då slet hon hårt och drabbades av tuberkulos i ryggen. Hon berättade för mig när jag som fjortonåring gick i skolköket i Vilhelmina, att de hade opererat in i hennes rygg en bit som ersatte en kota. Hon kunde inte böja ryggen som vanligt, men stå rak och stryka blanka, hårda vita kragar och skjortbröst, för fest, det kunde hon. Det var en skön syn för mina ögon, en fröjd att se den vita tvätt hon då hade strukit till fester, i helgd och söcken. Frida avled en vacker sommardag. Året 1956. 10 juni. Skog den 19 Nov. 1986”.

*Fridas trävagg som finns i Dorotea.
Foto: C. Strömberg.*

I en tidningsartikel publicerad i VK den 4 juli 1979 står det också berättat att Frida var en lugn och fin människa som maken verkligen var stolt över. De bodde i en barack nedanför Kyrkberget och Frida brukade bege sig ut om morgnarna för att samla tallkottar som bränsle till spisen. På kvällarna gick hon runt i samhället för att samla in skjortor, kragar och manschetter som skulle strykas och stärkas inför fest. Hon åtog sig även att färga och stärka gardiner.

Ofta inträffar osannolika sammanträffanden när man forskar om gamla föremål och dokument. När föreningen gjorde en utflykt till hembygdsområdet Kullerbacken i Dorotea i våras inträffade ett sådant sammanträffande. Historien hade lika gärna kunnat gå oss förbi och det föremål vi såg hade varit ett bland alla andra gamla träsaker.

På övervåningen i Erke Björns stuga fanns en trävagg formad efter huvud och överkropp på en inte alltför storväxt person. På ett papper på väggen stod en text undertecknad Hans G,son Spejare, Dorotea den 17 april 1986. I texten stod att trävaggan hade hittats under salsgolvet på en mangårdsbyggnad i Lajksjö som revs 1966. Olle Sihlén som bodde granne med den rivna gården berättade att han mindes att vaggan hade använts av en handikappad flicka i tonåren som hette Frida Stenlund. Nattetid fick hon ligga bunden vid vaggan för att ryggen skulle rätas ut. I texten stod också att Frida hade gift sig med Gustaf Edström från Bodum och att de var bosatta i Vilhelmina.

I Tjocka släkten nr 2 som kom ut bara veckan före vårt besök hade Laila skrivit om åkare Gustaf Edström och hans hustru Frida. Med den artikeln i färskt minne var det som lite av en uppenbarelse att se trävaggan och läsa texten om flickan Frida som fick ligga i den på nätterna.

Per Anton Hellgréns berättelse om postgången förr

Som ni kanske har märkt i de senaste numren av Tjoeka släkten har vi renskrivit och publicerat flera gamla dokument som vi hittat i Vilhelmina museums samlingar. Flera av dem får vi tacka länsman P. A Hellgrén för. Han verkar inte ha varit särskilt road av att rensa upp bland gamla papper och har därigenom skänkt eftervärlden en kulturhistorisk skatt att ösa ur. Här tänkte jag nu publicera några två korta nedteckningar han gjort kring postgången i socknen i gamla tider. Han var ju inte bara länsman utan även nybyggare, riksdagsman och dessutom postföreståndare.

Laila Eliasson

Del 1: Den 1 januari 1850 då jag tillträdde Kronolänsmans tjänsten i Wilhelmina socken, af Westerbottens län fans derstädes ingen annan ordnad postgång utan posten fortskaffades på kommunens egen bekostnad en gång hvar annan vecka från Åsele över Dorotea till Wilhelmina, och sedan från Wilhelmina öfver Stensele och Sorsele till Lycksele, men då jag fann detta vara mot kommunen en stor orättvisa, enär hufvudsakliga posten den tiden utgjordes av tjenstebref till och från Presterskapet och länsmännen, gjordes framställningen derom att Staten måtte bidraga till denna post fortskaffning 1 gång i hvarje vecka, hvilket äfven beviljades på det sätt, att staten förband sig bidraga med 80 öre per mil, hvad derutöfver erfordrades fingo kommunen vidkännas.

P. A Hellgren, 1890-tal. Foto: A.D Lidwall.

© Vilhelmina kommuns fotoarkiv.

Några poststationer funnos då icke inrättade i Dorotea, Wilhelmina, Stensele och Sorsele, utan posten expedierades genom Pastorerna och länsmännen utan ersättning.

Denna post som utgick från Lycksele postexpedition öfver Öhrträsk, Fredrika, Åsele, Dorotea, Wilhelmina, Stensele, Sorsele och derifrån till Lycksele fortskaffades af gående bud (emedan den tiden efter dessa linier inga landsvägar blifvit anlagda-) uti en mindre postväska jemförlig med den minsta af nuvarande Landsbrefbärväskor – och var ändå icke så fullpackade, som landsbrefbärväskorna nu för tiden äro. Och det låter lätt förklara sig deraf, att den tiden var det endast presterna och länsmännen, som höll sig med en eller två tidningar. Jag för min del erinrar mig att jag gemensamt med kyrkoherden höll Umebladet, länets enda tidning, och Aftonbladet.

Detta fortgick till år 1861 då Kmt. i nåder förordnade att poststationer skulle inrättas i Dorotea, Wilhelmina, Stensele och Sorsele och då jag den 4 apr. 1861 af Kungliga befallningshavanden i Westerbottens län konstituerades till postuppsyningsman i Wilhelmina, mot ett årligt arvode af 50 Riksdaler äfven ett litet bidrag till den tiden varande ringa aflöningen till länsmännen.

Emellertid började posten ökas och postgöromålen tilltaga i omfång, så att K.G Poststyrelsen som beslutar att de nuvarande poststationerna skulle förändras till poststation efter nya slaget, från den 1 ok. 1865 då jag tills vidare förordnades till postförståndare i Wilhelmina mot ett årligt arvode af 100 Riksdaler.

Äfven under denna tid fortskaffades posten efter förut omnämnda linier med gående bud, dock med en något förstorad Postväska, dock icke större att en man förmådde bära densamma med dess innehåll. Sedan därefter landsvägar kommit tillstånd har äfven posten i oerhörd grad blifvit utvecklad. Istället att förut en mindre väska varit tillräcklig kommo nu till enbart Wilhelmina hvarje vecka 2 ne poster från Åsele och ifrån Lycksele åkandes och ibland från Åsele med 1 extra häst.

År 1850 voro abonnerade 1 daglig och 1 veckotidning, år 1903 äro tills dato abonnerade 53 dagliga, 99 hvarannan dagl, 491 halfv (vecko), 339 vecko, 70 hvar 14 dags och 81 st månadsupplagor af tidningar af tillsammans 1083 ex.

Enligt föreskrift af K.G Poststyrelsen den 11 mars 1861 fingo t v till afsändning med posten icke emottagas rek bref innehållande penningar eller saker av värde.- allt detta gjorde att posten icke kunde i någon större mån anlitas tills detta förbud ändrades. Nu deremot tillkomma nya posten och landsb. linier som bidra till spridandet af såväl penningar, paketer och alla möjliga nyheter. Då det 1850 afgick härifärn 2 á 3 bref i veckan afgå nu hvarje vecka emellan 3 å 400 lösbref.

Del. 2: Härmed tager jag mig friheten lemna en liten beskrifning på huru posten under de senaste 50 åren utvecklat sig inom lappmarken och särskilt inom Wilhelmina socken.

Hufvudsakliga orsaker till denna ökning är att tillskrifva förbättrade och tättere kommunikationer, inrättande af flera poststationer och synnerligast Landsbygdslinier efter de mera befolkade trakterna, hvarigenom lätt tillgång blifvit beredd befolkning att erhålla, tidningar, bref och paket m m.

Under 1880-talet till 1917 inrättades följande landtbrefbärningslinjer och poststationer inom Vilhelmina socken:

J. Oscar Hellgrén. Okänd fotograf. © Vbm.

Vilhelmina-Malgomaj-Stalon-Marsfjäll
Vilhelmina-Nästansjö-Tresund-Dikanäs
Vilhelmina-Bäsksele-Latikberg-Bäksjö
Vilhelmina-Djupdal
Vilhelmina-Råsele
Vilhelmina-Möttingselberget,

samt följande poststationer:

Malgovik, Skansholm, Malgomaj, Stalon, Marsfjäll.
Nästansjö, Tresund, Dikanäs.
Latikberg, Bäksjö och Siksjöhöjden.

Den 1 mars 1918 uppflyttades Vilhelmina poststation till postkontor med postexpeditör Noren från Storvik, som ordinarie postmästare och postexpeditör G. Thelin från Åsele och f d poststationsföreståndaren J. Oscar Hellgrén, som det nya postkontorets första postexpeditörer.

Giftmordet i Latikberg

Av Laila Eliasson

I nummer 1 - 2013 av Tjocka släkten skrev jag om Jon Larsson från Latikberg som blev avrättad för mord 1829. För drygt 100 år sedan utspelade sig ytterligare ett drama i den här byn. Utifrån publicerade artiklar, handlingar från Riksarkivet och framför allt Sven Hanssons renskrivna domstolsprotokoll har jag försökt skildra händelseförloppet.

Det är onsdagen den 8 november 1893. Matilda står och kammar svärdottern Annas långa, bruna hår. Det är tjockt och litet ostyrgt men till slut lyckas Matilda forma det till en rundel uppe på hjässan som hon fäster med hårnålar. När hon är klar backar hon bakåt och tittar på resultatet. Det blev kanske inte den bästa frisyren, men den får duga. Anna ligger helt stilla i sin säng och kan hur som helst inte protestera. Tidigare på dagen lämnade hon detta jordelivet och ska snart svepas. Man har tillkallat häradsdomare Lidbergs hustru, Elisabeth, för att hjälpa till. När Elisabeth kliver in i stugan och får syn på Anna, stelnar hon till. Varför har den döda fått håret uppsatt, och på detta underliga sätt? Plötsligt känner hon ett växande obehag inombords. Allt står inte rätt till i detta hus, det känner hon tydligt. ”Jag vägrar att svepa henne”, säger hon.

Nr 2658.

Beskrivning rörande *Jonas Oskar Wikström* som den 27 december 1919 frigivdes från *Centralfängelset å Långholmen*

Nr: 288 i stamrullan samt Nr: 2758 i porträttrullan.
Födelsår, månad och dag: 1863 maj 9
Födelseort till församling, härad (stad) och län: *Vilhelmina förs. Västerbotten län*
Senaste kyrkoskrivningsort: *Åre*
Undergår nu bestraffning för: *mord å sin hustru*
Utslaget, av vilken myndighet och när det erkännats: *Konung Maj: 7 1/10 94*
Straffet samt tiden, då det började: *livstid*
Förut undergångna bestraffningar för: *—*
Förpassningsort vid frigivningen: *Åre*
Beloppet av egna medel och besparad arbetsförtjänst vid frigivningen: *Fr: 304:04*
Av arbetspremierna inestående å postsparbankbok ser. X. nr: 5861 " 998:74

Fångens fotografi.

Hår: *gråsprängt*
Skägg: *—*
Ögon: *blå*
Näsa: *rak*
Mun: *vaulig*
Hy: *blek*
Höjd: *178 cm*
Kroppbyggnad: *ordniär*
Annat utmärkande kännetecken: *—*

Centralfängelset å Långholmen den 27 dec 1919
Fångelsedirektör

*) Namnen ifyllas av vederbörande polismyndighet i den ordning, beskrivningarna från de särskilda fängelserna ingå.

Bl. 22.

Det dröjer inte länge förrän ryktesspridningen är i gång. Det sägs att Anna Fredrika Sundelin, inte dött en naturlig död. Dels är det detta med håruppsättningen som verkar misstänkt, dels hennes svåra magplågor dagarna innan hon dog.

Nu har händelserna i Wikströmsgården fått traktens tungor att tala. Det pratas om att det antagligen är hennes egen man, Jonas Oskar Wikström, som tagit henne av daga. Det finns dem som hört Jonas sitta och sjunga visor på hästsläden, när han körde in liket till Vilhelmina två dagar efter Annas död. På lördagen, den 11 november, hade ett par minderåriga pojkar sett Jonas sätta in liket i likboden. När han satte sig upp på släden igen, hade pojkarna hört honom ropa ”Hopp mina hästar, nu har jag blivit av med aset”.

Den ryktesspridning som uppstått, gör en obduktion nödvändig. Det är provinsialläkare Henning Hagberg som får uppdraget. I stora salen i sockenstugan gör han en inre- och yttre besiktning av liket.

Foto och beskrivning av Jonas Wikström, i samband med frigivningen från Långholmen den 27 dec 1919. Riksarkivet.

Den 31 januari 1894, inleds tingsförhandlingarna i Åsele med den misstänkte Jonas Wikström f. 21/5-1863. I förhören påstår Jonas att förhållandet mellan honom och frun alltid varit gott, om än Anna varit sjuklig. Hon hade ibland klagat över smärtor i magen. Hela veckan före sin död hade hon varit dålig och söndagen den 5 november varit sängliggande större delen av dagen. På måndagen hade hon varit uppe ett tag men mot kvällen drabbats av häftiga kräkningar och magkramper. Natten mot onsdag hade hon lämnat sängen för att dricka vatten men ramlat omkull. På onsdagen den 8 november hade Jonas åkt ut för att se över höhässjorna i skogen. När han återvände vid 12.00/12.30-tiden var han ensam med Anna, som fortfarande var sängliggande. Plötsligt hade hon slutat andas och Jonas hade sprungit efter sina bröder och kolportör Andresen, men när de kom tillbaka var Anna redan död.

Under rättegången framträder flera vittnen, bl a Klara Matilda Norberg, som sedan början av oktober haft tjänst hos Jonas och Anna. Hon hade noterat att Jonas inte visade någon ömhet mot sin sjuka hustru. På onsdagsmorgonen hade Klara Matilda sagt åt Jonas att han borde hämta dit doktorn och inte låta hustrun ligga och dö utan hjälp, men på det hade hon inte fått något svar. Däremot hade han senare på kvällen gått till sin bror, Hans Petter, och fått slagvatten som han gett hustrun. Om den uteblivna sjukhusfärden skrev Jonas i ett brev till sina svärföräldrar i Lycksele, drygt två veckor efter Annas död, att han inte kunnat hämta hem doktorn på grund av att ”år och sjöar bar icke köra”. Detta ifrågasatte emellertid åklagare Rudolf Lindahl, eftersom Jonas redan två dagar efter Annas död forslat liket i en kista in till Vilhelmina.

Ett annat vittne som framträder under rättegången är pigan Lydia Reinholdina Nydahl, som haft tjänst hos Wikströms fru och familj den 1 oktober. Hon har mycket att berätta, bland annat att Jonas och Anna ofta varit oeniga. Jonas hade dessutom talat om för Lydia att han fatta tycke för henne och att så fort hustrun dött skulle han gifta sig med henne. Han hade även påstått att Anna skulle dö innan jul. När Lydia frågat hur kan kunde veta det, hade han svarat att ”hon har ju magsjuka och när den sätter till kan hon dö med detsamma”. En annan kvinna från Latikberg, Eva Susanna Mickelsdotter, framträder också i rätten och berättar att Jonas och hans bror Hans Petter förra våren talat om för henne att de köpt arsenik av en gårdfarihandlare.

Till slut redovisas obduktionsresultaten. I obduktionsprotokollet har provinsialläkare Hagberg noterat att han vid den inre besiktningen av kroppen funnit flera avvikelser, bland annat en ca 2-öres stor, mörk röd fläck mitt över hjässan. I magbotten konstaterades en något mera markerad röd yta, samt fyra skarpt begränsade ansvallningar. Dessutom var slemhinnan tätt besållad med små, vita, delvis avlossbara korn. I ett prov som skickades till Kungl. Medicinalstyrelsen konstaterades en ej obetydlig mängd stryknin i Annas likdelar, vilket orsakat hennes död.

En kort tid efter detta, anhåller Jonas om att inför häradsrätten få avge sin bekännelse och vid de följande Tingsförhandlingarna den 21 februari fyller han på med ännu flera detaljer. Fritt och utan ånger berättar han att han aldrig hyst någon kärlek till Anna (som dessutom var 17 år äldre än han) utan endast gift sig för att komma åt hennes fars förmögenhet. När han fattade tycke för pigan Lydia tog han beslutet att göra sig av med Anna. Måndagen den 6 november hade han därför lagt arsenikpulver i en bakelse som han gett henne. När hon dagen efter ännu inte dött av förgiftningen ville han påskynda döden och gick därför till sin bror och tiggde litet stryknin som han visste att Hans Petter hade hemma. Strykninet strödde han över en sockerbit som han gav till hustrun. Att han påskyndat döden ytterligare, genom ett slag mot huvudet, förnekade han.

Av häradsrätten och Svea Hovrätt dömdes Jonas till döden. Han benådades emellertid av Kungl. Maj:t och fick istället livstids straffarbete. Han skickades till Långholmen i Stockholm där han flera gånger ansökte om benådning men fick avslag. Efter ca 25 år i fängelse frisläpptes han men avled knappt ett år efter frigivningen, i lunginflammation.

Källor:

Grundström, B & Backlund, S., 2005. *I Klammeri med rättvisan*

Gustafsson, Gunvor & Göte., 2003. *Kring Hjortronberget*

Hansson, Sven., *Latikbergs bys historia (opublicerat häfte)*

Riksarkivet, SVAR. *Frigivna straffarbetsfångar*

En samling skor i Skog

Britt Bäckströms berättelse, renskriven av Laila Eliasson

Hösten 2002 blev jag uppringd av Karl Johansson i Skog. Han berättade att han och frun, konstnärinnan Britt Bäckström Johansson (1923-2007), precis hade sålt sin gård och han bad mig nu komma och titta om där fanns något i Britts samlingar som jag ville ta till Vilhelmina museum. Britt hade börjat få dålig hälsa och de var nu på väg att flytta till ett äldreboende i Vilhelmina.

När jag lämnade Skog hade jag bilen full med kartonger och gamla resväskor i vilka det låg brev, berättelser, fotografier, tygprover och mycket annat, allt liggande huller om buller. Drygt tio år senare har jag nu sorterat upp materialet, lagt det i kapslar i vårt arkiv och satt hennes berättelser i pärmar.

Britt Bäckström 1990. Foto: L. Sehlin.

©Vilhelmina kommuns fotoarkiv

Här har jag nu valt att ta med en berättelse om ett fynd av gamla skor i hennes farfars, Johan Reinhold Bäckströms, hus i Skog. Det var när Bo Renman skulle restaurera byggnaden som han upptäckte skorna under ett golv uppe på vinden. Utifrån tidningspapper man hade stoppat i skorna, kunde Britt datera samlingen till första världskriget. Så här berättar hon:

”Av skorna kan man se att folket som bodde på gården hade lagt upp som ett förråd av skor som var förbrukade som de sedan kunde ta en bit av för att lappa och laga där nästa hål kom. Skorna blev mindre och mindre och måste ha varit svåra att ha på sig.

Vi ska nu veta att under den här tiden hade första världskriget börjat, ont om allt material till skor och kläder. Svåra sjukdomar härjade i familjerna. Det var många som inte orkade med av att de försvagades av dåligt med mat och andra umbäranden.

Den familj som skosamlingen kommer ifrån drabbades även den. Familjen bestod av far Johan född 1877, mor Märta född 1867, pojkar Nils född 1898, Olle född 1900, Martin 1903, Hugo 1905, flickan Elin 1909, Linnea 1912, Emmy 1915. Elin drabbades av den sk sömnsjukan under krigsåret 1914 och dog. Sömnsjukan som endast fanns i tropiska länder, kan jag inte tro att det här var. Jag är ingen läkare men själv tror jag att det var en slags

hjärninflammation som drabbade nervsystemet, en sorts förlamning som sakta tog död på människorna. Denna farsot följdes av flera som den s k lungbranden. Difteri och tillstött lunginflammation.

Snart skulle familjen tappa sin andra flicka, hon dog i en hjärntumör. År 1918 kom spanska sjukan som tog mångas liv på en del ställen utplånades hela familjer. Nu dog en av Johans bröder. Dagarna gick med umbäranden och inte så man såg någon större ljusning på tillvaron. Men pojkarna växte upp och blev duktiga karlar som kunde klara det mesta.

När farfar Johans bror dog samt en annan från byn blev det äldste sonen Nils som skulle köra liken från Skog by längs vägen till bårhuset i Vilhelmina. Nils var då 20 år. För ynglingen blev det en färd han mindes och berättade om. Från byn Skog fanns då ingen bruten bilväg. Kistorna lastades på en sorts släde och bands fast. Den stjälppte under färden när han körde över den dåliga bron över bäcken.

I byn Skansholm lånade han en vagn. Väl kommen till Vilhelmina var det Brunnberg som skötte om bårhuset och där gick Nils in. Fick låna nyckeln till bårhuset där han skulle lämna de döda. Det var mörkt och när han kom fram och låste upp var bårhuset fullt av döda så han hade svårt att få in dem som han hade med sig. Men han låste och lämnade åter nyckeln. Gav hästen mat och varmt vatten och var nu snart på återfärd. Han var trött och snart var han framme i första gården i Skog som låg lite avsides från de andra. Han närmade sig gården och nu hörde han ifrån lagårn ett hiskeligt oljud. Han förstod att allt inte stod rätt till. Han måste stanna sin häst för att titta om det hänt någon olycka med djuren när de råkade så.

Han hade en karl med sig från Skansholm som skulle upp till Skog och han gick med honom in i ladugården. Vad de fick se det var djur som inte fått mat och vatten på mycket lång tid. De hade bitit i sina höbåsar och ätit upp allt som var ätbart. De gav dem lite foder och riktigt lite för att de inte skulle dö för korna var en förutsättning att man kunde överleva. De gav mat för dagen. Nu måste de även till boningshuset.

Inne i huset låg alla svårt sjuka och orkade inte någonting. De måste nu även hjälpa människorna. Det var uruselt om mat eftersom dom inte orkat laga till något. Men en välling kokades. Innan männen gick sin väg hade de sjuka fått lite varmt i sig och sedan fick Nils köra hem och sova ett par timmar för att sedan fara runt byn och titta till både folk och få en lång tid.

Som ni förstår slets skorna svårt av att de användes både i jordarbete, ladugården, i skogen och även inne i boningshuset. Det var inte vanligt att ta av sig skorna. Det var dragit och kallt när det var vinter och då fick man ju alltid gå i skor för att inte frysa, och på sommaren försökte man ha skor det minsta möjliga för att inbespara på slitet av skorna. Man kunde till och med färdas långa vägar och bära skorna på axeln om det var värme.

Dom här skorna har inte tillhört de allra fattigaste. Min farmor berättade att det fanns människor som bara hade ett par skor, så när någon gick ut fick dom andra vara inne.

Anmärkning: Johan Reinhold och Märta Bäckström hade ytterligare en dotter som Britt inte nämnt i sin berättelse: Marry Ingeborg. Hon föddes 1908 och blev bara 1,5 år gammal.

Ryss-Maria och bysmeden

Av Laila Eliasson

I förra numret av Tjocka släkten publicerade vi en artikel om ryska desertörer och Ryss-Abraham i Latikberg. Nu i sommar fick jag veta att hemvändare som besökt vår förening efterfrågat bilder på Ryss-Abrahams dotter, Maria. Eftersom jag visste att jag sett ett gammalt fotografi hemma hos Ragnhild Ögren, föreställande Ryss-Maria stående bland flera andra personer, ringde jag upp Ragnhild. Tack vare hennes intresse för att förmedla bygdens historia var det inget problem att få låna bilden för publicering. Genom andra muntliga och skriftliga källor kan jag dessutom berätta en del om Ryss-Marias son, bysmeden och originalet Johan-Erik. Välkomna att följa med på en resa till min hemby, Volgseleby!

Maria Dorotea Abrahamsdotter föddes den 16/10-1823 i byn Latikberg. Hon var Ryss-Abrahams och Susanna Christophersdotters andra barn av fyra. När hon var 24 år gammal gifte hon sig med Johan Johansson från Volgseleby och de kom att bosätta sig där. Med honom fick hon åtta barn. Tre av dem dog före fyra års ålder och dottern Gertrud Maria avled när hon var 18 år gammal. Det äldsta barnet hette Johan-Erik (Jonas-Eric), född den 29/11-1849, och kom att förbli kvar i Volgseleby hela sitt liv.

Bybor i Volgseleby ca 1914. Ryss-Maria står i mörk dräkt till höger i bild.

Karl-Johan brukade, av någon anledning, även använda efternamnet Olsson. I kyrkböckerna kallas han emellertid Olofsson, vilket är logiskt med tanke på att hans far hette Olof.

Det berättas att en dag kom några fina herrar från ett skogsbolag och ville köpa hemmanet med tillhörande skog av Ryss-Maria och hennes man. När Johan-Erik fick höra summan som skogsbolagsherrarna erbjöd fadern, tyckte han att det var på tok för mycket pengar och utbrast: ”Far, far, pruta hälften”.

I dag anser nog många att Ryss-Maria och Johan blev lurade men Maria såg hur som helst till att skaffa sig ett rikligt födoråd av den person som genom skogsbolaget kom att överta gården, Jonas Magnus Borg från Ragunda socken, så hon behövde aldrig lida nöd på

ålderdomens höst. Maria var en riktig krutgumma och kom att bli 97 år gammal. Då hade hon levt som änka i 25 år.

Ryss-Marias födorådsstuga finns fortfarande kvar i Volgseleby. Den ägs nu av Anna-Maj Gustafsson i vilken hon tillbringar ca 3 månader per år tillsammans med sin man Hasse Öhman. Anna-Maj tillhör 4:e generationen efter Jonas Magnus Borg, han från Ragunda som övertog hemmanet.

Ryss-Marias son, Johan-Erik, kom att förbli ungtkarl hela sitt liv. När mor Maria dog och andra kom att överta hennes födorådsstuga flyttade Johan-Erik in i gårdens lilla smedja, där han trivdes med att smida hästskor och laga trasiga saker åt folk i byn. Hans inredning lär ha varit väldigt enkel: en liten kamin, en smal obekväm säng, ett litet bord samt några vägghyllor där han förvarade mat och husgeråd. Ässjan, bälgen och smidesredskapen upptog största utrymmet i hans boning. Tre böcker fanns i hans enkla bostad: bibeln, almanackan och psalmboken och han var mycket noga med att helga vilodagen. Besökte man honom en söndagsförmiddag satt han alltid nyrakad i ren skjorta och läste bibeln.

I unga år arbetade han i skogen under vintrarna och på somrarna brukade han hjälpa byborna med slåtter. Han var som en dräng i byn och hjälpte till med lite av varje. Nisse Andersson från Mötingselberg berättade för mig vid en intervju för flera år sedan, att han mindes Johan-Erik som en snäll gammal gubbe som brukade hjälpa skolbarnen att valla skidorna.

När Johan-Erik blev gammal var det många som undrade vad han egentligen levde av. Han hade ju ingen pension och inga sparade slantar, men byborna var måna om honom och gav alltid honom bröd när det var bak på gång, kött när det var slakt och så var han duktig på att fånga fisk i Vojmån. Dessutom behövde han inte så mycket av livets goda. Hade han en rulle stark tobak och ett kilo kaffe hemma var han ganska nöjd. Han ville aldrig ha bröd till kaffet: ”Bort med maten” sa han när folk bad honom ta för sig av kaffebrödet. Däremot ville han gärna ha en klick smör i kaffet och kolbullar var han duktig på att tillaga.

En gång var det nära att Johan-Erik höll på att brinna inne. Det var våren 1923 och han var ca 73 år gammal. Han hade lagt sig att vila när plötsligt en gnista från kaminen fick fäste i det torra spåntaket på smedjan. Det började brinna med en faslig fart. Som tur var befann sig Anna Josjö nere vid ån för att tvätta och fick syn på elden. Med sitt skrikande och bultande på dörren fick hon liv i Johan-Erik och tillsammans lyckades de släcka elden med vatten från Vojmån. ”Tack ska hon ha, jag könnä ha fott brinn in”, sa Johan-Erik och gick in i smedjan.

Nu kom hans jordevandring inte att bli så lång efter denna händelse, för bara några månader senare avled han, i augusti 1923 (Sveriges dödbok 1947-2006). Han hade känt sig dålig och legat till sängs ett par dagar, vilket grannarna kände till. Tidigt en morgon gick en av grannarna till smedjan för att titta till honom men fann honom sittande livlös, lutad mot stugväggen. Den sista natten hade han varit uppe och ordnat med en del saker, bland annat hade han lagt sin bibel på en tallrik, täckt den med en handduk och burit den till en loge där han brukade förvara en del prylar. I samma loge brukade också traktens ungdomar, vilka också var Johan-Eriks vänner, bjuda upp till dans. Kanske ville han ge dem sin bästa ägodel?

Enkelt och anspråkslöst hade han framlevt sitt liv, och enkel blev hans begravning. Men än i dag lever minnet av honom kvar bland människorna i bygden. Enligt Anna-Maj kan dörren till deras stuga helt plötsligt öppnas utan att där syns till någon. Hon brukar då säga att det är smeden Johan-Erik som är ute och vandrar. Dessutom finns hans smedja kvar, om än flyttad från sin ursprungliga plats och nu omgjord till gäststuga. Den står nu på Göte och Kerstin

Petterssons sommarställe i Volgseleby. Till sist vill jag hälsa ett stort Tack till mina fantastiska informanter: Ragnhild, Göte, Kerstin, Anna-Maj och Hasse! Utan ert goda minne och vilja hade jag aldrig kunnat skriva ner den här berättelsen!

*Ryss-Marias födorådsstuga i Volgsele, vilken nu fungerar som fritidsbostad 3 månader om året.
Foto: Laila Eliasson, juli 2013.*

*Johan-Eriks smedja, som nu mera står på Göte och Kerstin Petterssons sommarställe i Volgseleby. Smedjan var deras första sommarstuga på gården.
Foto: Laila Eliasson, juli 2013.*

Skriftliga källor:

Josjö, Anna.

Volgseleby i Vilhelmina socken. Samlade och sammanställda uppgifter och minnen från 1921 till 1960.

Gavelin, K-E.

2001. Vilhelminaborna -1920

Muntliga källor:

Andersson, Nils

Barn till Eskilstunakolonisten PA Andersson i Mötingselberg, inspelad på kassetband av Laila Eliasson, Vilhelmina museum 2003-12-06.

Gustafsson, Anna-Maj

Barnbarnsbarn till Jonas Magnus Borg från Ragunda sn, vilken kom att överta Ryss-Marias gård i Volgseleby.

Pettersson, Göte

Barn till Eskilstunakolonisten K-A Pettersson i Mötingselberg och tillika barnbarn till nämnde Jonas Magnus Borg från Ragunda.

Ögren, Ragnhild

Uppvuxen i Volgseleby.

Släktforskar dagarna i Köping 23 - 25 augusti 2013

Lappmarkens Släkt- och Bygdeforskare och Bernhard Nordh-sällskapet deltog med en monter vid släktforskar dagarna som i år hölls i Köping och arrangerades av Västra Mälardalens släktforskare i samarbete med Sveriges släktforskarförbund. Temat för släktforskar dagarna var *Bergslagen och järnet* och bland de 60-talet utställarna syntes många släktforskarföreningar från Bergslagen och Mälardalen. De stora släktforskningsföretagen Ancestry och Arkiv Digital fanns också på plats liksom Riksarkivet med SVAR och mormonerna med Family Search.

*En av mässhallarna. Vi står längst bak till höger.
Foto: C. Strömberg*

Alla erbjöd släktforskarhjälp och förmånliga abonnemangserbudanden. På fredagen höll Sveriges släktforskarförbund sitt årsmöte med ca 140 delegater från föreningar i hela landet. Under lördagen och söndagen hölls också intressanta föreläsningar som vi turades om att lyssna på.

Under 50- och 60-talen var det många som tvingades flytta från våra trakter ner till industrierna i Mälardalen och det märktes på besökarna. Det var många som kom fram och frågade om släkter och byar. Eftersom vi var de enda utställarna från norra Sverige fick vi frågor om allt möjligt från Jämtland till Norrbotten och många var också intresserade av samiska släkter.

Besökare i vår monter. Foto: C. Strömberg,

Vi hade med oss utställningar om Bernhard Nordh och Vilhelminas historia och också en alldeles ny roll-up och en strandflagga som syntes lång väg. Böcker om Vilhelmina, Fatmomakke, Bernhard Nordh m.m. fanns till försäljning. Vilhelmina kommun och ICA Tallen sponsrade vårt deltagande med en del av kostnaderna och Folkets hus bidrog med blyertspennor till tipstävlingen. Intresset var stort för fjällvärden och vi delade ut turistbroschyrer som turistbyrån skickat med oss till besökare och till de övriga utställarna.

Lappmarkens släkt- och bygdeforskare

Plusgiro: 86 48 93-3

Medlemsavgift: 150 kr, familjemedlem 75 kr

Hemsida: www.lsbv.vilhelmina.com

E-post: lappmarkenssbv@vilhelmina.com

E-post till redaktör: laila.eliasson@vilhelmina.se